

Van de nood een deugd

Willem Heijbroek

Hulpverlening na oorlogen, natuurrampen en volksverhuizingen bestaat uit het lenigen van directe nood en het inventariseren van de schade. Als de opruimacties hebben plaats gevonden worden eerst barakken en later meer permanente woningen gebouwd. Deze noodwoningen, in een aantal gevallen ook geschenkwoningen genoemd, zijn vaak van zodanige kwaliteit dat de bewoners er een voor die tijd comfortabele behuizing aan overhouden.

Na beide wereldoorlogen worden in hoog tempo woningen met enige zorg gebouwd, wat blijkt uit een expositie over de ontwerpen in 1918 en de woningen zelf in de Eri-castraat, Amsterdam. Zo zijn verschillende typen noodwoningen (bijvoorbeeld Maycrete woningen) en zelfs tijdelijke boerderijen (bijvoorbeeld na de inundatie van Walcheren) tot stand gekomen. Deze worden zodanig gemeengoed, dat er zelfs een jeugdboekje 'Greetje uit de noodwoning' verschijnt. Ook

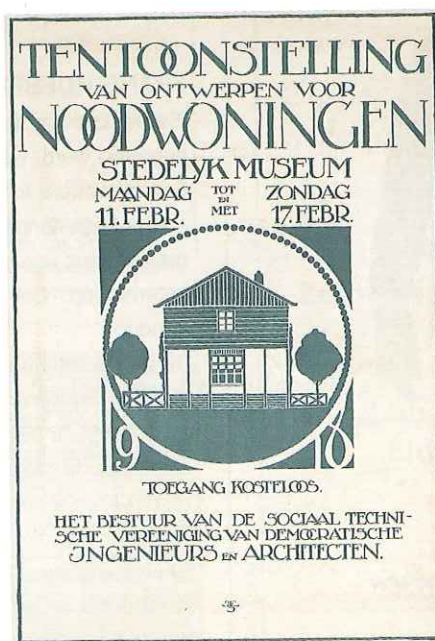

Barakken met woningen op Werkeiland Lelystad-Haven, 1955.

de na de politionele acties massaal toestroomde Molukkers en Ambonezen krijgen een eigen behuizing in de vorm van barakken. Een andere vorm van noodwoningen is toegepast in Flevoland voor de arbeiders werkzaam bij de drooglegging. Eerst worden zij ondergebracht in houten barakken, later

vervangen door geschakelde woningen met halfsteensmuren.

Een heel aparte categorie wordt gevormd door de prefab geschenkwoningen die, na de watersnoodramp van 1953, de Scandinavische landen beschikbaar stellen. Deze zijn van een zodanige kwaliteit dat de ontvangers hierin tot volle tevredenheid geruime tijd blijven wonen. Meestal zijn de bewoners geen eigenaar en voeren daarom weinig verbouwingen uit. Na vijftig jaar worden veel woningen aan particulieren verkocht, die ze gaan moderniseren, vergroten en van stenen gevels voorzien. Hierdoor gaat veel van het oorspronkelijke karakter verloren. Bovendien gaat een aantal gemeenten geschenkwoningen, vaak in aparte wijken bij elkaar geplaatst, op grote schaal slopen en vervangen door nieuwbouw. Beide activiteiten leiden er toe dat deze woningen steeds zeldzamer worden. Om te voorkomen dat hier een tastbaar deel van onze geschiedenis verloren dreigt te gaan, heeft het Nederlands Openlucht Museum een aantal Molukkenbarakken en geschenkwoningen uit Raamsdonksveer verworven en weer opgebouwd. Ook zijn er in of bij verschillende musea geschenkwoningen weer opgebouwd en ingericht.

Affiche tentoonstelling ontwerpen van noodwoningen 1918.

Collectie Stedelijk Museum Amsterdam

Foto: Collectie Rijksdienst voor de Ussemeerpolders

Geschenkwoningen

Vrij snel na de watersnoodramp van 1953 zijn door de Scandinavische landen geschenkwoningen beschikbaar gesteld in de vorm van bouwpakketten. De Noorse prefab woningen uit Finmark, ontworpen door Kurt Jorgensen en bedoeld voor ont-heemden tijdens de Tweede Wereldoorlog, waren onvoldoende geïsoleerd om de strenge kou te doorstaan. Ze zijn echter wel geschikt voor het veel mildere klimaat in Nederland en kunnen meteen verscheept worden. De houten prefab huizen moeten op een tevoren aangelegde betonnen fundering worden geplaatst. Nederlandse aannemers voorzien de huizen van dakpannen, aansluitingen voor gas en water en schuurtjes. De huizen zijn dubbelwandig met een isolerende tussenlaag, vaak ook met vloerisolatie en dubbele ramen. Op de begane grond bevinden zich een halletje, zit- en eetkamer en keuken. Er is ook een kelder en een doucheruimte, voor die tijd een luxe voorziening. Op de verdieping zijn drie slaapkamers met daarboven een zolder.

Verskillende typen

De overgrote meerderheid wordt gevormd door Noorse en Zweedse geschenkwoningen (respectievelijk 225 en 237 stuks in ZW Nederland). Daarna volgen Denemarken en Finland met 64 en 13 woningen. Van de Noorse en Zweedse woningen worden meerdere typen geleverd, zowel met als zonder verdieping, voor bewoning door 5 tot 9 personen. De Deense en Finse woningen

Zweedse modelwoningen in Heijningen.

Foto: Willem Heijbroek

zijn van het bungalowtype, al dan niet voorzien van een aangebouwde bijkeuken. Oostenrijk levert ook prefab woningen, maar dat zijn meer zomerhuisjes. Daarmee komt het totaal op 760 buitenlandse woningen.

Er is een voorkeur voor het in eigendom geven van deze woningen; verhuren gebeurt via de corporaties. De toekomstige eigenaars moesten bij plaatsing op eigen grond maximaal f 1.000,- bijdragen. De stichtingskosten, bekend van een serie Zweedse woningen bedragen omstreeks f 12.000, inclusief grond. Dat is ongeveer de helft goedkoper dan de stenen woningen, die de Nederlandse overheid beschikbaar stelde. Een heel bijzondere woning, geschonken door de medewerkers van een Finse fabriek Eklöf, zonder tussenkomst van een hulporganisatie of regering, staat in Dreischor. Dit is een houten bungalow met keuken, huiskamer en twee slaapkamers, oorspronkelijk ontwikkeld voor de markt in de Sovjet-Unie.

Bescherming noodzakelijk

Heemschut vindt dat een aantal min of meer intacte geschenkwoningen op locatie hersteld en beschermd moet worden. Op Schouwen-Duiveland zijn in 2005 door de heemkundige vereniging samen met Heemschut pogingen gedaan Noorse en Deense watersnoodwoningen op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen, wat echter niet is gelukt. Wel heeft de woningcorporatie de woningen aangepast aan de moderne woon-eisen, zodat ze nog geruime tijd mee kunnen. Onlangs heeft de gemeente Moerdijk de watersnood museumwoning in Heijningen op

de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Nu de verschillende typen nood- en geschenkwoningen in snel tempo verdwijnen lijkt het zinvol om de overgebleven min of meer originele exemplaren te registreren. Wij doen daarom een oproep om het bestaan van dit soort woningen bij Heemschut te melden, liefst met foto. Uw berichten zien we graag tegemoet via redactie@heemschut.nl of via ons postadres (zie pagina 42). ■

Interessante websites op dit gebied zijn:

www.demeestoof.nl
www.watersnoodmuseum.nl
www.openluchtmuseum.nl
www.anno1953.nl

Foto Museum De Meestoof

*Noorse woning museum 'De Meestoof'
St. Annaland, afkomstig van Stavenisse.*

Fotos: Museum De Meestoof

De Meestoof, woonkamer en keuken.